

ИКОНОМИЧЕСКАТА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ В РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА ДОХОДИТЕ

Годините на прехода наложиха бързо и безкомпромисно преосмисляне на редица стереотипи и теоретични нагласи. Интересен и успешен опит в това отношение е направен в книгата на Добринка Златева - преподавател във ВТУ "Св.Св.Кирил и Методий". Достоверността на нейното изследване се основава на икономическата същност на човешкия живот, на икономическия дух на човека, на икономиката като една от най-подходящите територии за изследване на човешката природа.

Водещата идея в труда е възприемането на човека като икономическо понятие, а работната заплата и печалбата - като антропологични категории. Това подчинява целта на изследването не просто на съотношението между работната заплата и печалбата, а на съотношението между тях като проява и съзидание на интегритета на многоликата човешка природа, като основание за оптимизъм за бъдещето на човека и на неговата мисия.

Сложната и многоаспектна човешка природа е загатната още във въведението. Там се подчертава изрично, че човекът все още е далеч от категоричността и еднозначността на знанието за собствената си същност. Икономическата теория изследва индивидуалния икономически субект, но авторката смята, че икономическата наука се нуждае от съществена промяна в концепцията си за икономическия човек, като егоистичен, с егоистични интереси, защото това разбиране я прави крайно уязвима. Убедено е защитена тезата, че икономическата наука трябва да изучава не индивидуалния субект, а интересубекта, взаимозависимия икономически агент, защото сърцевината на човешкото съществуване е взаимността, съвместното съществуване с другите. Подчертава се изрично, че промяната в характера на труда, който информационното производство типизира като интелектуален, насърчава взаимодействието и сътрудничеството и последователно изгражда образа на взаимозависимия индивид.

Във въведението се поставят и въпроси, засягащи функционалната и субстанционалната същност на човека, поведенческата и мотивационната рационалност, максимализма на рационалната човешка същност и икономическия морал на съвместно осъзнатата заедност. Дадена е изчерпателна яснота относно възприетия антропологичен подход за изследването, акцента, поставен върху човешката страна на икономиката, и многото видими елементи на "нравствената икономика".

В глава първа - "Концепции и доктрини за разпределението: как те се съотнасят помежду си", се разглеждат идеите за обособеността на разпределението като самостоятелна фаза на общественото

* *Добринка Златева*. Съотношението между работната заплата и печалбата: антропологични измерения. В. Търново, Фабер, 2002, 144 с.

възпроизводство, както и вижданията, че неговото обособяване е неестествено. Застъпва се становището, че обособяването на разпределението има предимно аналитична стойност и че то позволява да се обясни връзката и взаимозависимостта на работната заплата и печалбата. Посочва се фундаменталното значение на идеята за разпределението на дохода на работна заплата, печалба и рента за цялостното развитие на теорията за разпределението, както и за теорията за пределната производителност на отделните производствени фактори.

Авторовата позиция по отношение на тази идея и нейното развитие се свежда до обстоятелството, че теорията за пределната производителност не е в състояние да реши проблема на разпределението на доходите, защото тя е повече израз на приложен метод за теоретично изследване, отколкото за изследване с практическа значимост. Алтернативите на тази теория, каквито са идеите за разпределението в логиката на кейнсианските и неокейнсианските възгледи и теорията за стойността в разпределителните отношения, също страдат от непълноти. Тези обстоятелства позволяват на авторката да възприеме разбирането, че взаимната зависимост между работната заплата и печалбата е своеобразно отражение на общността на макро- и микроразпределителните процеси, че икономическата теория е лишена от човешките елементи на нейното развитие и че тя трябва да бъде винаги и съзнателно антропологична.

Във втора глава - "Работна заплата и печалба: теоретични акценти", са дефинирани понятията работна заплата и печалба в контекста на взаимозависимостта между тях, с акцент върху положението, което човек заема в тях, доколкото авторката смята, че производството, работната заплата, печалбата, доходът и т.н. са предметна същност на човешкия разум, култура и морал. Човекът в лицето на работника и работодателя е битие на производството и по-конкретно на взаимозависимостта между работната заплата и печалбата, защото именно отношението между тях създава нормите, целите и смисъла на човешкия живот, а икономическите категории труд, капитал, работна заплата и печалба са същевременно и антропологични категории. Подробно са представени поведението на работника и на предприемача на пазара на труда, както и механизмите на окончателното формиране цената на труда и печалбата, каквито са съгласуването, договарянето, оптимизирането.

В трета глава - "Работна заплата и печалба: сблъсък на интереси", са изследвани противоречивите, но взаимозависими интереси на работника и работодателя. Авторката свежда единството в техните различия до неговата хармония, която предопределя рационалното поведение в името на собствените и фирмените интереси. Това ѝ позволява да подчертае, че работната заплата и печалбата са битие не само на интереса, но и на цялостната човешка същност.

Значително място в тази глава е отделено на индустриалните (трудовете) отношения, като се приема, че ставката на работната заплата и нормата на печалбата са резултат от преговори, а самите индустриални отношения са само друг израз на отношението работна заплата - печалба. Дадено е и определение за справедливо разпределение - онова, което формира работна заплата, удовлетворяваща мотивационните амбиции на работодателя за по-производителен труд и отговаряща на възпроизводствените интереси на работника и неговото семейство, онова, което образува печалба, задоволяваща индивидуалните цели на предприемача и осигуряваща бъдещата производствена реализация на работника. Справедливото разпределение за автора е това, с което работникът и работодателят очовечават икономическата среда и отъждествяват сферата на икономиката със сферата на морала.

Същата гледна точка дава основания на авторката да представи синдикатите като представители на работниците и като партньори на работодателите, а договарянето между тях - като нарастване на партньорското самосъзнание.

В четвърта глава - "Съотношението между работна заплата и печалба в концепцията за диалога и договарянето", се защитава позицията, според която обект на пряко договаряне е работната заплата, но едновременно с него се осъществява и капиталовото разпределение и се предпоставя очакваната печалба. В своите разсъждения в тази част авторката възприема теоретичната логика на модела за ефективното трудово договаряне, който показва условията за равновесие във формата и в отношенията между нея и синдикатите, но и утвърждава определящите зависимости - причинно-следствените и функционалните връзки между печалбата и работната заплата. Този синтетичен модел на факторно-доходовото разпределение би могъл да бъде теоретичен аналог на колективното договаряне на заплатите.

В заключителната част на книгата е съпоставена теоретичната и емпиричната полезност на извършеното изследване в съгласие с убеждението, че човешкото развитие и благоденствие е единственото нещо, което има значение.

Монографията на Добринка Златева е творческо постижение, значимо за теорията и полезно за диалога и договарянето в практиката на индустриалните отношения. Авторката обаче не възприема своите разсъждения като универсална формула и още в предговора подчертава, че една от най-големите прелести на теорията е нейната опровержимост и възможността да се приема с интелигентно недоверие.

Проф. д-р ик. н. Никола Вълчев